

HODNOTENIE PÍSOMNÉHO PREJAVU ŠTUDENTOV V ONLINE SKÚŠANÍ ODBORNÉHO JAZYKA

EVALUATION OF STUDENTS' WRITTEN EXPRESSION IN THE ONLINE EXAMINATION OF PROFESSIONAL LANGUAGE

MARTINA ULIČNÁ

Abstrakt

Obdobie dištančnej výučby počas pandémie Covid-19 bolo spojené s potrebou hodnotenia študijných výsledkov prostredníctvom online platforiem. Štúdia je analýzou výsledkov písomného hodnotenia úrovne ovládania odborného slovenského jazyka cudzincami, ktorí študovali v rokoch 2020 – 2022 na Ekonomickej univerzite v Bratislave. Cieľom analýzy bolo upozorniť na najčastejšie chyby, ktoré sme v písomnom skúšaní zaznamenali, na silné a slabé stránky písomného skúšania a na stratégie, ktorými študenti reagovali na nové podmienky testovania.

Kľúčové slová: cudzie jazyky, odborný jazyk, dištančné vzdelávanie, online skúšanie, učenie a hodnotenie.

Abstract

The period of distance learning during the Covid-19 pandemic was inevitably associated with the need to assess learning outcomes through online platforms. The study is an analysis of the results of written assessment the level of proficiency in professional Slovak language by foreigners who studied in 2020-2022 at the University of Economics in Bratislava. The aim of the analysis was to highlight the most common errors we observed in written testing, the strengths and weaknesses of written testing, and the strategies students used to respond to the new testing conditions.

Keywords: foreign languages, professional language, distance learning, online testing, teaching and evaluating.

Úvod

Obdobie synchronnej online výučby počas pandémie covidu prinieslo do výučby jazykov veľa zmien. Metodické zvládnutie procesu výučby v týchto podmienkach má niekoľko rovín, nie je to len problém získavania skúseností vo využívaní informačných technológií. Nové podmienky výučby prispeli napr. aj k zmene dynamiky vzťahu medzi učiteľom a študentom, zmenil sa pohľad vyučujúceho na motiváciu a udržanie pozornosti študentov, potrebu kontroly v procese výučby atď. Na ciele, priebeh a výsledky procesu hodnotenia práce študentov sa tiež pozeráme z nového uhla pohľadu.

Unifikované testovanie a výpovedná hodnota jeho štatistických výstupov je z hľadiska humanistického prístupu stále vecou diskusie. „(...) v súčasnosti sa už testovaniu zručností v ktorejkoľvek oblasti (jazykovej, prírodovednej, pohybovej atď.) úplne nevyhne, ale môžeme nastaviť kritériá tak, aby išlo o viac, než len kategorizovanie subjektov testovania do tzv. výkonnostných tried“ (Kvapil, 2016, s. 200). Ak má byť hodnotenie kvality vedomostí benefitom pre vyučujúcich a ich študentov, musí byť orientované na potreby študentov, pre ktorých sú testy určené, a pri jeho vytváraní treba vychádzať z autentických textov, čo je základné východisko komunikatívneho testovania (porovnaj Bérešová, 2004, s. 9).

Pojem testovanie sa v teoretickej literatúre používa predovšetkým na štandardizované skúšanie: „O testovaní môžeme hovoriť vtedy, ak skúšanie prebieha v štandardizovaných podmienkach, ak sa výkon hodnotí podľa príslušných noriem a je kvantifikovaný podľa dopredu

stanovených pravidiel. Cieľom skúšania aj testovania je čo najobjektívnejšie a najpresnejšie zistenie úrovne kompetencií jedincov a skupín“ (Rafajlovičová – Štulrajterová, 2002, s. 8). Vzhľadom na podmienky, v ktorých testovanie počas obdobia online výučby prebiehalo, nemožno hovoriť o štandardizovanom procese a v súvislosti s overovaním úrovne ovládania jazyka budeme v štúdiu používať pojem skúšanie. Pre samotný materiál, ktorý v elektronickej podobe slúži na skúšanie písomného prejavu študentov, používame pomenovanie didaktický test.

Ani Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky (SERR) nezabúda na mnohostrannosť a viacúrovňovosť procesu skúšania a testovania: „Každé hodnotenie je istou formou evaluácie, ale v programe jazykovej výučby sa okrem ovládania jazyka učiacim sa hodnotí aj množstvo ostatných aspektov. Môže zahŕňať efektívnosť učebných metód alebo materiálov, druh a kvalitu jazykového prejavu, ktorý vzniká počas vyučovania, spokojnosť učiaceho sa/učiteľa, efektívnosť výučby atď.“ (SERR, 2017, s. 181). Aj ovládanie jazyka spomínané v definícii vyššie má množstvo aspektov, na ktoré sa zameriavame v procese skúšania. Tak ako vo všeobecnom jazyku, i v kurze odbornej slovenčiny sú to nielen všetky zložky jazykovej kompetencie, ale v rámci odborného jazyka a žánrov administratívneho a náučného štýlu ide aj o rozvoj sociolingválnej a pragmatickej kompetencie.

V teoretickej literatúre, ktorá sa venuje štandardizovanému skúšaniu a hodnoteniu cieľových vedomostí a schopností, autori podčiarkujú problém objektivitu skúšania: „Pri vlastnom skúšaní (skúšobnej etape) je dôležité dodržiavať objektivnosť, spravodlivosť, skúšania a hodnotenia; zabezpečiť rovnaké podmienky pre všetkých skúšaných žiakov“ (Turek, 2002, s. 267). Vytvorenie porovnateľných podmienok pri skúšaní, ako konštatuje Strenáčiková (2020, s. 73), je však v čase pandémie zásadný problém, keďže sa počas diagnostiky znížili možnosti priamej kontroly práce študentov zo strany pedagógov, čo malo za následok, že sa v niektorých predmetoch znižovala obťažnosť, redukovali sa požiadavky na študentov alebo sa skracovali záverečné testy.

Slovenský jazyk pre univerzitných študentov – cudzincov chápeme predovšetkým ako komunikačný prostriedok nevyhnutný pre odborné štúdium: v písomnom prejave na tvorbu seminárnych, ročníkových a záverečných písomných prác, v ústnom prejave na prezentáciu vedomostí z odborných predmetov a perspektívne ako prostriedok písomnej i ústnej komunikácie v profesionálnej sfére. Preto sa aj v otázke hodnotenia úspešnosti študentov v predmete odborný slovenský jazyk sústreďujeme na schopnosť samostatne používať slovenčinu v akademickej a oficiálnej komunikácii, ktorej základným prostriedkom je písomný text. Práve pre písomnosť ako základnú vlastnosť žánrov oficiálnej a odbornej komunikácie sa aj používanie elektronických prostriedkov na vytváranie, úpravu a kontrolu textov v slovenskom jazyku stáva jedným z nástrojov realizácie tejto komunikácie, pomôckou na zlepšenie úrovne výsledného textu z hľadiska jazykovej kompetencie aj formálnej štruktúry.

V štúdiu sa sústreďujeme na problematiku písomného online skúšania. Naše závery sú výsledkom analýzy materiálov z písomného online skúšania realizovaného počas dištančného štúdia v pandemickom období v rokoch 2020 – 2022 v kurzoch odborného slovenského jazyka pre cudzincov 1. – 3. na Ekonomickej univerzite v Bratislave v rozsahu 115 písomných odpovedí. Skúšanie a hodnotenie úrovne písomného prejavu študentov prebiehalo pomocou platformy Microsoft Forms. Prostredníctvom analýzy týchto materiálov chceme upozorniť na hlavné nedostatky v písomnom prejave študentov, úroveň dodržiavania noriem spisovného jazyka a jazykovej kompetencie v jej vybraných súčastiach – ortoepickej, lexikálnej a gramatickej, pričom sa sústreďujeme predovšetkým na tie zadania, ktoré sú priamo venované slovnej zásobe, morfológii a syntaxi. Naším cieľom je nájsť a pomenovať „slabé miesta“ prípravy študentov, ktoré majú významný vplyv na kvalitu písomného prejavu na vyšších úrovniach ovládania jazyka. Zameriame sa aj na schopnosť študentov uspieť v tejto forme skúšania a identifikáciu stratégií, ktoré používajú pri riešení úloh.

Nástroje online skúšania a hodnotenia

Prípravu a realizáciu písomného hodnotenia počas dištančného obdobia charakterizuje hľadanie takých spôsobov realizácie skúšania, ktoré by sa mierou objektivnosti čo najviac priblížili k prezenčnému spôsobu hodnotenia. Naplnenie účelu písomného hodnotenia závisí od úspešného reflektovania zmien podmienok samotného procesu skúšania a hodnotenia v podmienkach online vzdelávania.

Nástrojom, ktorý sme na skúšanie a hodnotenie slovenčiny ako cudzieho jazyka využívali v období online výučby, bola predovšetkým platforma Microsoft Forms. Prostredníctvom MS Forms sme realizovali priebežné i záverečné testovanie úrovne ovládania jazyka. Uprednostnenie tejto platformy, ktorá je určená predovšetkým na uskutočňovanie ankiet, kvízov a prieskumov, súvisí s jej dobrým prepojením s platformou Microsoft Teams, ktorú sme prednostne využívali na výučbu jazykov. MS Forms a MS Teams sú súčasťou služieb Office 365, ktoré mali k dispozícii vyučujúci i študenti zadarmo. Z typov zadaní, ktoré sú v ponuke MS Forms, sme na skúšanie písomného prejavu využili predovšetkým výber z viacerých možností, Likertovu stupnicu, možnosť krátkej odpovede a zadanie na samostatný písomný prejav odovzdávaný v priloženom súbore.

Keďže pri zatvorených úlohách môžeme očakávať vysokú pravdepodobnosť náhodného správneho výberu, najmä v záverečných testoch postavených prednostne na práci s textom sme preferovali zadania, ktoré sú otvorené a vyžadujú produkciu textu: „(...) *kým produktívne úlohy vyžadujú dôkladné osvojenie vedomostí a zručností, úlohy na rozpoznanie správnej odpovede môžu byť menej náročné a ich splnenie môže byť pri alternatívnych odpovediach založené na hádaní, pričom pravdepodobnosť uhádnutia správnej odpovede je až 50 %*“ (Rafajlovičová, Štulrajterová, 2002, s. 11). Pri formulovaní zadaní produktívnych úloh záverečných semestrálnych testov sme vychádzali zo zásad komunikatívneho testovania, ako ich definuje J. Bérešová: „*V komunikatívnom testovaní sa testy opierajú o autentické materiály, dôraz sa kladie na kontext a úlohy sa vzťahujú na situácie z reálneho života*“ (Bérešová, 2004, s. 9).

V procese hodnotenia ovládania jazyka je dôležité vziať do úvahy i blízkosť L1 a L2, pretože najmä porozumenie slovnej zásobe je pozitívne ovplyvnené transferom a negatívne interferenciou medzi týmito jazykmi. Z cudzincov študujúcich na Ekonomickej univerzite 95 % pochádza z rusky hovoriacich krajín alebo z Ukrajiny, zriedkavejšie sú to zahraniční Slováci a rovnako zriedkavo sú to študenti, ktorí neovládajú žiadny ďalší slovanský jazyk. Tento fakt ovplyvňuje ich úspešnosť v zatvorených úlohách: zadania s výberom z viacerých možností zamerané na slovnú zásobu zvládlo 85,3 % študentov. Pre porovnanie – výber z variantov slovných tvarov zameraných na morfológiu zvládlo podstatne menej – 69,9 % študentov, čo však pri komunikatívnom testovaní nemusí byť zásadný problém: „(...) *niektorí zástancovia komunikatívneho prístupu tvrdia, že komunikatívnu kompetenciu možno dosiahnuť i bez významného ovládania gramatiky príslušného jazyka*“ (Bérešová, 2004, s. 9). Pravda, v prípade testovania odborného jazyka, ktorého charakteristickou vlastnosťou je presnosť a jednoznačnosť vo formulácii myšlienok, nie je vhodný benevolentný prístup k jazykovej kompetencii vrátane gramatickej kompetencie.

Produktívne úlohy s krátkou odpoveďou boli väčšinou formulované ako pokyn na vysvetlenie významu slova a definíciu termínu, uvedenie odpovede na otázky alebo voľné dokončenie vety podľa textu v zadaní. Samostatná produkcia rozsiahlejších textov sa zameriavala na texty administratívnych žánrov, ako sú životopis, inzerát, pozvánka a motivačný list.

Gramatická kompetencia

So zadaniami vyžadujúcimi vytvorenie konkrétneho morfológického tvaru alebo syntaktickej konštrukcie sa študenti stretli v priebežných testoch, v semestrálnych testoch prevládali zadania vyžadujúce prácu s textom. Zatiaľ čo úspešnosť pri výbere z viacerých možností bola 69,9 %, v otvorených zaniach to bolo len 49,5 %. Tento rozdiel jednoznačne potvrdzuje, že ak aj študenti majú pri formulovaní krátkych odpovedí problém, nekontrolujú

správnosť textu pomocou internetových prekladačov a online slovníkov a ich odpovede často nie sú správne. V Tab. 1 je príklad úlohy vyžadujúcej dokončenie vetnej konštrukcie pomocou správnych gramatických tvarov konkrétnych lexém.

Dokončíte vetu. Použite slová v zátvorke. <i>Kolega ma požiadal, aby... (zapnúť počítač a prísť k oknu).</i>	
1.	správne odpovede (58,3 %): - Aby som zapol počítač a prišiel k oknu - som zapla počítač a prišla k oknu
2.	nesprávne utvorené l-ové prídavné: <i>zapnul/zapnúl/zapnula, prisel, prišiel/prišla</i> nesprávne utvorený tvar 1. osoby sg. kondicionálu: <i>aby (ja) zapnúť</i> počítač nesprávny slovosled: <i>aby zapnul/zapnúť som</i> počítač nesprávny tvar slovesa po účelovej spojke <i>aby</i> : <i>Ja zapni</i> počítači a prišiel k <i>oblaku</i> chyby v ortografii: - <i>Kolega ma požiadal, aby zapnúť som</i> počítač a <i>prisel prišiel/prišla</i> k oknu

Tabuľka 1 Doplnenie vedľajšej vety po spojke účelu *aby*

Z tabuľky vyplýva, že rozsah a charakter chýb, ktoré môžeme vo vlastnom texte očakávať, sa neobmedzuje na jednu rovinu jazyka – v prípade dokončenia vedľajšej vety účelu sa prejavujú nedostatky v schopnosti utvoriť správnu formu l-ového prídavného plnovýznamového slovesa zakončeného na *-núť*, utvoriť formu analytického minulého času s pomocným slovesom *byť* umiestneným na správnom mieste vo vete, problémom tiež môže byť výber správnej syntaktickej konštrukcie po spojke *aby* a napokon i použitie diakritických znamienok.

Úroveň gramatickej kompetencie v krátkych odpovediach zameraných na morfológické tvary alebo konkrétne syntaktické konštrukcie tiež nemusí korešpondovať s rozsahom použitia správnych morfológických a syntaktických javov vo vlastnom texte. Napr. po spojke *aby* sme sa vo vyššie uvedenom zadaní priebežného testu nestretli s konštrukciou *aby + infinitív (aby zapnúť počítač/prísť k oknu)*, hoci u študentov s ukrajinským alebo s ruským jazykom je to častá interferenčná chyba. V semestrálnom teste sa však vo vlastných študentských textoch takéto chyby vyskytli: *...aby prilákať publikum, ...aby ešte raz prejsť sa po pokojným ulicám Bratislavy*.

Dalšie zadanie (Tab. 2) ukazuje schopnosť študentov dokončiť vetnú konštrukciu pomocou preformulovania informácie z textu. Najčastejšie chyby sa vyskytli v slovoslede, ktorý nerešpektoval, že prvá časť vety v zadaní a doplnený text tvoria jeden celok (55 % odpovedí), pričom v takmer 30 % odpovedí to bola jediná chyba v odpovedi. Nesprávna ortografia – predovšetkým v písaní diakritických a interpunkčných znamienok – bola v 33 % odpovedí. Relatívne málo chýb bolo tvaroslovných a lexikálnych, ale v 11 % analyzovaných testov na túto otázku nie je žiadna odpoveď napriek tomu, že úloha nebola zameraná na overenie faktických vedomostí – študent v časovej tiesni rezignoval na vloženie odpovede alebo nedokázal preformulovať text. Neochota preformulovať text zo zadania a uprednostnenie kopírovania nevhodne formulovanej informácie do odpovede bez potrebných syntaktických zmien sa vyskytovala i v odpovediach na otázku podľa textu.

Podľa textu dokončíte vetu: <i>Bez realizácie uvedeného prieskumu ...</i>	
1.	formulácie, ktoré možno považovať za správne (7,5 % odpovedí): - <i>By sme nevedeli názor občanov Slovenska a EÚ na menu EURO a na ekonomickú politiku.</i> - <i>Ľudstvo nebude schopné zistiť pravdu a vyvodit' závery.</i>
2.	formulácie s chybami v ortografii (33 %) - <i>By sme si nemohli byť úplne istý na ktorú stranu je naklonená väčšina verejnosti</i>

	- <i>nezistili by sme aka je situacia v eu a sk</i>
3.	formulácie s chybami v použitej slovnej zásobe (1,2 %) - <i>Nemali by sme k dispozícii údaje o tom, ako euro podporuje pandémiu.</i>
4.	chyby v tvarosloví (15 %): - <i>by sme nevedeli tolko informácie</i> - <i>by sme nevedeli, čo občani Slovenska myslia o mene Euro.</i> - <i>nedozvedeli by sme sa názoru verejnosti.</i> - <i>jednocentové a dvojcentové mince by sa bežne používali.</i>
5.	nesprávny slovosled – doplnená časť vety je formulovaná ako samostatná výpoveď (55 % odpovedí) - <i>vláda by nemala spätnú väzbu od občanov EÚ</i> - <i>Situácia by sa nevyjasnila</i>

Tabuľka 2 Dokončenie výpovede podľa textu v zadaní

Lexikálna kompetencia

Aj pre lexikálnu kompetenciu platí, že z hľadiska schopnosti samostatne používať slovnú zásobu sú najmenej výpovedné zatvorené úlohy, ich úspešnosť sa pohybuje od 88,9 až do 92,5 %. Tento typ zadania tiež nedovoľuje odlišiť mieru samostatnosti študentov alebo vzájomného zdieľania odpovedí, úroveň ovládania pravidiel ortografie, morfológie a syntaxe a pod.

Na rozdiel od prezenčného skúšania sa v zadaniach formulovaných ako vysvetlenie významu pojmov (s ktorými sa študenti stretli počas seminárnych cvičení) prakticky nestretávame v online testoch s možnosťou, že by študent neuviedol žiadnu odpoveď, keďže má k dispozícii internetové prehliadače, výkladový slovník a definície v učebných textoch.

Zadávanie krátkej odpovede – vysvetlenie lexikálneho významu alebo definícia termínu – ilustruje tendenciu študentov používať online zdroje informácií, reprezentuje úroveň ovládania pravidiel ortografie, jazykovú kompetenciu a pod. Pre hodnotiaceho v tomto type úlohy nie je ťažké nájsť okrem ortografických, gramatických, lexikálnych či štylistických chýb a nepresností i zdroj formulácií, ktoré študenti použili vďaka internetovému prehliadaču alebo ich čerpali z textov v učebnici používanej v danom kurze. Prehľady riešenia jednotlivých položiek didaktického testu, ktoré ponúka MS Forms, navyše umožňujú veľmi rýchlo identifikovať rovnako formulované odpovede a tým aj spoluprácu medzi študentmi.

Prikladom môže poslúžiť zadanie v Tab. 3. Definíciu pojmu *vzácnosť* študenti nenájdu v učebnici ani vo výkladovom slovníku slovenského jazyka (Tab. 3/5). Preto je spektrum odpovedí rozdelené na dve veľké skupiny – *vzácnosť* ako cenný a (alebo) zriedkavo sa vyskytujúci objekt alebo jav, čo je blízke lexikálnemu významu uvedenému vo výkladovom slovníku slovenského jazyka (Tab. 3/1, 5), alebo ako pojem v ekonómii vyjadrujúci vzťah medzi ponukou a dopytom (Tab. 3/2). Zatiaľ čo v pokusoch o definíciu v prvej skupine odpovedí nájdeme ortografické, gramatické alebo štylistické chyby prezrádzajúce samostatnú prácu, definície ekonomického termínu sú kopírované z internetového slovníka ekonomických termínov (porovnaj Tab. 3/5) – v prípade definície pojmu *vzácnosť* i s totožnou chybou v interpunkcii. Práve približnosť, čiastočná platnosť definície alebo nepresnosť formulácie sú charakteristickými znakmi autorského textu. Opakovanie rovnakej formulácie, naopak, indikuje zdieľanie odpovede so spolužiakmi.

Niektoré z vysvetlení významu termínu *vzácnosť* sú natoľko nepresné, že boli hodnotené ako nesprávne (Tab. 3/3) – je medzi nimi aj pokus citovať text z učebnice, napriek tomu, že uvedený výrok nie je definíciou, aj keď ju svojou formálnou štruktúrou pripomína. Okrem jazykovej kompetencie sa tu prejavuje i schopnosť kriticky posúdiť informáciu, analyzovať a na základe analýzy zovšeobecniť a formulovať dôležité sémantické vlastnosti pojmu. Medzi odpoveďami v tomto zadaní môžeme nájsť i fenomén, ktorý vyplýva z podobnosti slovenského

a českého jazyka – pri hľadaní správnej odpovede na internete viacerí študenti pokladali text v češtine za slovenské vysvetlenie pojmu (Tab. 3/4).

Definujte ekonomický termín <i>vzácnosť</i> .	
1.	vlastná definícia: <ul style="list-style-type: none"> - <i>Vzácnosť</i> nie je bežnou vecou alebo javom. Nejaká vec, napríklad, ktorá nie je taká bežná v živote. nie obyčajný predmet alebo nejaký druh udalosti - <i>niečo nieje obycajne</i> alebo <i>toho nieje vela</i> - <i>cenna vec, ktora</i> avšak sa <i>nachadza</i> v malom množstve; to, čoho je <i>malo</i>, nie je dost; Nedostatok určitých vecí. Nie je dost, to čoho je <i>malo</i> (2x); <i>Vzácnosť</i> je označenie pojmu niečoho, čoho je obmedzené množstvo s možnosťou obmedzeného výskytu - keď má niečo veľkú cenu - <i>Vzácnosť je to</i> niečo ako <i>cenne</i>, vzácne nám môže byť len niečo čo máme radi alebo niekto, napríklad to je keď sme niekomu <i>vzácní</i>, keď je nám niečo <i>vzácne</i>, čo nemáme stále ale len niekedy, preto nám to je <i>vzácne</i>.
2.	ekonomická definícia: <ul style="list-style-type: none"> - vzťah medzi ponukou a dopytom, alebo požadovaným a dostupným (2x) - <i>Vzácnosťou</i> je nízka, obmedzená dostupnosť produktu trhovej hodnoty. - <i>Vzácnosť</i> (napr. zdrojov) – ekonomický pojem, ktorý vyjadruje konečnosť, <i>vzácnosť zdrojov</i>, ktoré má človek k dispozícii.
3.	neúplné alebo nesprávne vysvetlenie: <ul style="list-style-type: none"> - <i>je keď</i> je niečo veľmi malé - nedostatok prostriedkov - <i>Vzácnosť je to</i> pojem, ktorý označuje že niečo je <i>obmedzene</i>. - <i>Vzácnosť</i> je skutočne všadeprítomným fenoménom
4.	definícia v českom jazyku: <ul style="list-style-type: none"> - <i>Vzácnosť</i> vyjadruje rozdiel medzi konečným množstvom danej komodity a teoreticky nekonečnými ľudskými potrebami. - Rozdiel medzi konečným množstvom danej komodity a teoreticky nekonečnými ľudskými potrebami.
5.	definície dostupné online: <ul style="list-style-type: none"> - <i>vzácnosť</i> (Krátky slovník slovenského jazyka, r. 2003): <ol style="list-style-type: none"> 1. iba jedn. k <i>vzácný</i>, cenný, drahocenný alebo zriedkavo sa vyskytujúci 2. vzácna vec - <i>vzácnosť</i> (scarcity): vzťah medzi ponukou a dopytom, alebo požadovaným a dostupným. Niečo je <i>vzácne</i> vtedy, ak to nie je možné získať v takom množstve, ako je požadované, bez toho, aby sa obetovalo niečo iné, čo má hodnotu. (http://ekonomika.oldweb-sulik.sk/ekonomicky-slovník/vzacnost-scarcity/)

Tabuľka 3 Varianty vysvetlenia významu pojmu *vzácnosť*

Ako ďalší príklad uvedieme vysvetlenie lexikálneho významu slova *diéty* – pomenovania finančnej kompenzácie pre zamestnanca na pracovnej ceste. V Tab. 4/1 sú odpovede, ktoré možno považovať za správne (21 % z celkového počtu), ďalšie odpovede (časť 2) sa síce týkajú platby a peňazí, sú však príliš všeobecné a považujeme ich za nesprávne. Ignorovaním faktu, že ide o pomnožené substantívum dochádza v ďalšej skupine odpovedí k zámene pojmu *diéty* s homonymom *diéta*. Odpovede v časti 4 uvádzajú vysvetlenie k paronymu *diéta*, ktoré je nesprávne spájané s termínom zo zadania práve pre nedôslednosť v čítaní diakritických znakov. Táto odpoveď tiež naznačuje preferencie študentov pri výbere zdroja informácií – okrem vlastných definícií sa stretávame s doslovným citovaním výkladového slovníka, ale

s formuláciou zodpovedajúcou definícii uvedenej v učebnom materiáli sme sa v teste nestretli (*peniaze, ktorými zamestnávateľ prepláca zamestnancovi náklady spojené so služobnou cestou mimo miesta pravidelného výkonu práce, napríklad preplatenie stravy*).

Krátke vysvetlite, čo znamená slovo <i>diéty</i> .	
1.	správne odpovede: - náhrada výdavkov pri pracovnej ceste - Náhrada pre pracovníka, ak je v pracovnej ceste - je to náhrada výdavkov pri pracovnej ceste, ak <i>koná</i> službu mimo svojho <i>úradného</i> pôsobiska, alebo zaplatenie niečoho
2.	neúplné alebo nesprávne vysvetlenie: - úhrada; vrátenie <i>peniaze</i> ; Kompenzácia
3.	nesprávne pochopenie pojmu (homonymum <i>diéta</i>): - Keď chce človek schudnúť; je to spôsob <i>schudnúť</i> pomocou presného <i>nizkokalorického</i> menu; Obmedzenie príjmu potravín; <i>Špeciálna</i> výživa; Súbor pravidiel pre používanie potravín ľuďmi alebo inými zvieratami
4.	nesprávne pochopenie pojmu (paronymum <i>diéta</i>): - <i>nedospelé</i> ľudia; <i>decka</i> ; <i>Decká</i>
5.	<i>diéty</i> (Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, r. 2006): <i>ž. pomn.</i> náhrada výdavkov pri prac. ceste

Tabuľka 4 Varianty vysvetlenia významu pojmu *diéty*

Objektívnejšie posúdiť individuálny štýl autora krátkeho textu je možné vďaka tomu, že týchto úloh je v teste viacero a odpovede môžeme konfrontovať i s dlhším textom, ktorý je vždy súčasťou testu.

Ortografická kompetencia

Zo študentských odpovedí v predchádzajúcom texte si možno urobiť bližšiu predstavu o charaktere a frekvencii ortografických chýb. Úroveň ovládania ortografických pravidiel úzko súvisí s úrovňou ovládania jazyka. Spravidla sa v textoch s vyššou frekvenciou ortografických chýb vyskytujú i chyby na morfológickej, syntaktickej či lexikálnej úrovni a nedodržanie žánru textu.

Pri používaní diakritických znamienok je správnosť zápisu vokalickej kvantity pomocou dĺžňov výrazne menej frekventovaná než správnosť zápisu spoluhlások s tzv. mäkkčekom. Problémy so zapisovaním mäkkosti spoluhlások vyvoláva grafická podoba tlačенých písmen *d'*, *t'* a *l'*, ktoré sa svojou tlačенou podobou odlišujú od mäkkčena nad *ň*, *ž*, *š* a pod. Študenti občas siahajú po znaku ´ (apostrof): *odpoved'*, *vel'mi*. Nedostatočná znalosť zápisu spoluhlások môže tiež viesť k zámene diakritických znamienok (*Žurnalistiky*) alebo, i keď zriedkavo, k ich absencii (*mozem, ľudmi, veľkym, Dakujem, ďalší*).

V porovnaní s písaním mäkkčena je zápis vokalickej kvantity pomocou dĺžňa veľmi frekventovanou ortografickou chybou v študentských textoch. Častý výskyt chýb v zapisovaní dĺžňov je dôsledkom pretrvávajúcich problémov v ortoepii – študenti si dostatočne neosvojili vokalickej kvantitu, a vzhľadom na komplikovanosť pravidiel výskytu dlhých samohlások a ich striedania s krátkymi vokálmi často rezignovali na zápis dlhých vokálov. V porovnaní s chýbajúcim zápisom kvantity sa s nesprávnym použitím dĺžňa stretávame oveľa zriedkavejšie.

Ak vo vlastnom študentskom texte – motivačnom liste porovnáme frekvenciu správne zapísanej vokalickej kvantity vo vlastnom texte v porovnaní s výskytom chýb v jej zápise, ich vzájomný pomer bol 85,2 % správne zapísaných slov k 14,8 % chýb. Tento pomer je u jednotlivých študentov rôzny, v práci s vyššou koncentráciou chýb môže tento pomer dosiahnuť až rozdiel 10,8 % správnych odpovedí k 89,2 % nesprávnym.

Pravidlá výskytu dlhých vokálov v tvaroch adjektív a v slovesných tvaroch prítomného času sú paradoxne najčastejšie explikovanými pravidlami týkajúcimi sa vokalickej kvantity pri osvojovaní morfolologickej roviny jazyka. Zafixovanie správnej fonetickej podoby lexém je možné len systematickým používaním ortografických príručiek a slovníkov a praxou. Vzhľadom na komplikované pravidlá a potrebu spätnej kontroly správneho umiestnenia dĺžna v slovníku mnohí študenti nemajú motiváciu odstraňovať tento ortoepický a ortografický problém. Keďže kvantita je fonologicky dôležitou vlastnosťou vokálov a má schopnosť rozlišovať lexémy a slovné formy, funkcia kontroly gramatiky nevie posúdiť správnosť výberu konkrétneho slova v texte (*rad – rád, mama – máma* a pod.) a nedokáže vybrať správny variant. Na druhej strane frekvencia nesprávnych slovných tvarov (*ráda, vášu, informácie, rovnakým spôsobom*) demonštruje fakt, že študenti nepoužívajú kontrolu pravopisu a gramatiky programu Word, hoci prijatie jednoduchšej opravy nesprávneho tvaru by zlepšilo kvalitu jazykového prejavu.

Častý výskyt problému s označením vokalickej kvantity a úroveň zafixovania správnych foriem adjektív a substantív dobre prezentuje variantnosť oslovenia v motivačných listoch z testovania kurzu 13 (odborného slovenského jazyka v 2. semestri štúdia na Ekonomickej univerzite v Bratislave). Bez diakritiky alebo s nesprávnou diakritikou bolo 35 % oslovení (7 z celkového počtu 25 odpovedí). 10 % odpovedí oslovenie neobsahovalo, čo norma STN 01 6910 pripúšťa.

Varianty zápisu oslovenia v motivačnom liste
- <i>Váženy pan Mais,</i>
- <i>Vážená Jana Romanova!</i>
- <i>Vážený pán, Ladislav Kvet,</i>
bez čiarky:
- <i>Vážený pán, Rudák</i>
- <i>Váženy pan/páni</i>
- <i>Vážení pan/páni riaditeľ/ka</i>
- <i>Vážený pan , vážena pani</i>
- <i>Dobrý deň, pán Matkovsky</i>

Tabuľka 5 Zápis interpunkcie v oslovení formálneho listu

Ďalším častým problémom v písomnom prejave je používanie interpunkcie. Okrem toho, že sa v texte písanom elektronicky často stretávame s nesprávnym oddeľovaním bodky a čiarky od posledného slova predchádzajúcej frázy (*Vážený pan , vážena pani*), ďalšou frekventovanou chybou je neoddeľovanie viet v súvetí čiarkou. V príkladoch vyššie vidíme, že sa čiarka v oslovení nesprávne vyskytuje pred menom alebo chýba na jeho konci, prípadne je výnimočne na jej mieste výkričník. Podobne je to aj v zapisovaní súvetí, napr.: *Keďže som pracovala v podobnom odvetví moje predošle pracovne skúsenosti, môžem uplatniť aj vo vašej firme. Ale ak sa rozhodnete inak budem vaše rozhodnutie rešpektovať.*

Interpunkčným znakom, ktorý sa v textoch vyskytuje v dôsledku interferencie, je používanie úvodzoviek v zápise názvov firiem, napr. *“Eset a GymBeam“, portál “Profesia“, v týždenníku «život»*. Dôsledkom interferencie je používanie nezvyčajných variantov úvodzoviek (*“Profesia“*), a foriem úvodzoviek, ktoré sa v slovenčine nevyskytujú, napr. *«pozíciu redaktor denníka SME»*.

Dôležitosť ortografie v porozumení slovenského textu a predovšetkým ignorovania vokalickej kvantity vidíme pri výbere možností v zadaní zameranom na identifikovanie správneho gramatického tvaru (v tomto prípade gen. sg.) – 22 % študentov vybralo formu *kilá* namiesto správnej formy *kilogramu* zrejme v dôsledku nesprávnej interpretácie tvaru nom. pl. ako tvar genitívu (*kila*).

Vyberte vhodné slovo do otázky: <i>Aká kniha môže vážiť 12,5 ...?</i>			
kilogram	3,7 %	kilogramu	70 %
kíl	3,7 %	kilá	22,5 %

Záver

Z výsledkov didaktických testov, ktoré sme realizovali online, vyplýva, že pre zvýšenie kvality písomného prejavu študentov je potrebné zaradiť prácu s online zdrojmi do obsahu kurzov odborného slovenského jazyka. V testoch sa stretávame s paradoxom, že študenti bez výnimky uvádzajú odpovede v prípade, že zadanie vyžaduje vysvetlenie významu slova alebo definíciu termínu (ktorú často čerpali z internetového prehliadača), ale nie vždy odpovedali, ak bolo treba uviesť odpoveď na otázku vyplývajúcu z textu alebo preformulovať informáciu, ktorú text obsahoval. Celkovo sa používanie online zdrojov koncentruje na informácie z prehliadačov, nie z online slovníkov a možnosť skontrolovať si pravopis a gramatiku textovým procesorom študenti tiež nevyužívajú.

V prezenčnom i online písomnom skúšaní majú zadania s výberom z viacerých možností z hľadiska zisťovania samostatnosti pri vypracovaní testu a úrovne ovládania jazyka najmenšiu výpovednú hodnotu. Naopak, najviac informácií o úrovni ovládania jazyka a schopnosti používať jednotlivé žánre objektívnych štýlov majú otvorené zadania – v krátkych odpovediach vidíme mieru schopnosti preformulovať informácie získané z online zdrojov alebo priamo z textu zadania, v produkcii vlastných textov rozsah slovnej zásoby i rozsah gramatickej či ortoepickej kompetencie.

Mnohé chyby, s ktorými sa stretávame v elektronickej podobe textu, nie sú novinkou online testovania. Nesprávne gramatické tvary, neprirodzený slovosled, nevhodne zvolená slovná zásoba a nerešpektovanie pravidiel ortografie pripomínajú texty z prezenčného skúšania spred pandémie – vrátane nesprávneho zápisu mäkčeňa nad *d*, *l*, *t* pomocou apostrofu. Práve veľmi časté chyby v zápise vokalickej kvantity, nesprávne použité veľké písmená alebo nesprávne morfológické tvary, ktoré sú výsledkom medzijazykovej interferencie, demonštrujú fakt, že študenti nevyužívajú pri písaní textu možnosť automatických opráv. Naopak, pri písaní v mobilnej aplikácii práve pre automatické strojové dokončovanie textu vznikajú nezmyselné zhľuky písmen – ktoré z pohľadu hodnotiaceho len nahradili problémy s nečitateľným rukopisom, škrtnutím či prepisovaním slov i celého textu.

Výsledky online skúšania, ktoré máme vďaka obdobiu dištančnej výučby k dispozícii, nás utvrdzujú v presvedčení, že nevýhoda, za ktorú sa považuje nemožnosť priamej kontroly študentov v reálnom čase počas realizácie didaktického textu, neprináša pre vyučujúceho v hodnotení úrovne ovládania jazyka pre študentov zásadnú zmenu. Môže však viesť k preformulovaniu požiadaviek skúšania a zahrnutiu online prostriedkov kontroly písomného jazykového prejavu do bežnej praxe tvorby i hodnotenia písomného prejavu študentov.

Literatúra

BÉREŠOVÁ, J. 2004. *Komunikatívne testovanie cudzích jazykov v súlade s požiadavkami Rady Európy*. Trnava: Trnavská univerzita.

KVAPIL, R. 2016. Testovanie v cudzích jazykoch a testológia. In: *Universitas Catholica Rosenbergensis studia russico-slovaca*. Ružomberok: Verbum, s. 200 – 212.

RAFAJLOVIČOVÁ, R., ŠTULRAJTEROVÁ, M. 2002. *Skúšanie, testovanie a hodnotenie v edukačnom procese*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.

Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodnotenie. 2017. Bratislava: ŠPÚ. Dostupné online: https://www.statpedu.sk/files/sk/publikacnainnosc/publikacie/serr_tlac-indd.pdf

STRENÁČIKOVÁ, M. 2020. *Vzdelávanie v čase pandémie*. Košice: Equilibria, s. r. o.

TUREK, I. 2002. *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania*. Bratislava: Metodické centrum.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA 018EU-4/2020 Odborný ruský jazyk a IKT v on-line prostredí.

Kontakt

Mgr. Martina Uličná, PhD.
Ekonomická univerzita Bratislava
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra románskych a slovanských jazykov
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: martina.ulicna@euba.sk